

Melléklet a Nyelvtan című részhez

A tartalomjegyzékek kiválóan mutatják a változások folyamatát.

NY/1970/5.

A szó	
A szó fogalma	50
A szó alakja és jelentése	51
A rokon értelmű szavak	54
A rokon értelmű szavak a beszédben és az írásban	55
A hangutánzó szavak	57
A hangutánzó szavak a beszédben és az írásban	58
A szóelemek	58
A toldalékok fajai	60
A toldalékok illeszkedése	62
Gyakoroljuk a toldalékos szavak helyesírását!	63
Az összetett szavak	64
Az összetett szavak helyesírása	65
Mit tanultunk a szóról? (Összefoglalás)	67

NY/1980/5-6.

A SZAVAK JELENTÉSE ÉS SZERKEZETE	23
Hangalak és jelentés a szavakban	25
Egyjelentésű és többjelentésű szavak	26
Azonos alakú szavak	29
Rokon értelmű szavak	30
Hangutánzó és hangfestő szavak	33
A szavak szerkezete	34
Hányféle a toldalék?	35
Közmondások és szólások	38

NY/1990/5-6.

A SZAVAK JELENTÉSE ÉS SZERKEZETE	60
Hangalak és jelentés a szavakban	60
Egyjelentésű és többjelentésű szavak	61
Ellentétes jelentésű szavak	64
Azonos alakú szavak	65
Rokon értelmű szavak	66
Hangutánzó és hangfestő szavak	69
A szavak szerkezete	70
Hányféle a toldalék?	71
AZ ÍROTT NYELV	75

NY/2000/5-6.

KÖNYV- ÉS KÖNYVTÁRI HASZNÁLAT	88
Tájékozódás a könyvtárban	88
A SZAVAK JELENTÉSE	90
A HANGALAK ÉS A JELENTÉS KAPCSOLATA	91
A hangutánzó szavak	91
A hangulatfestő szavak	92
Az egyjelentésű szavak	93
A többjelentésű szavak	93
Az azonos alakú szavak	95
A hasonló alakú szavak	96
A rokon értelmű szavak	97
A jelentésmező	98
Az ellentétes jelentésű szavak	98

Jellemző tankönyvi oldalak a tanulhatóság szempontjából

Ny/1970/5: 32.o.

A szöveg a 10-11 éves korosztálynak nehéz, sűrítetten tartalmazza a tanulandó információkat, egyáltalán nem szemléletes, rendkívül száraz és tudományoskodó.

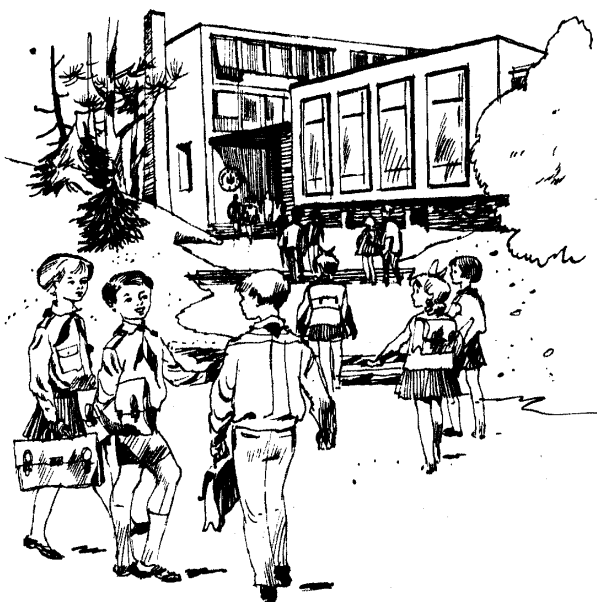
Hosszú a magánhangzó	Rövid a magánhangzó
<i>nyár, tél, víz</i>	<i>tűz, nyarat, telet, vizet, tüzet,</i>
<i>nyári, téli, vízi,</i>	<i>nyarak, telek, vizek, tűzek,</i>
<i>nyáron, télen, vízen, tűzön,</i>	<i>nyaram, telem, vizem, tűzem,</i>
<i>nyárnak, télnek, víznek, tűznek,</i>	<i>nyarú telű, vízű, tűzű</i>

Látjuk, hogy az *i, ú* egytagú szavaink bizonyos alakjaiban ugyanúgy megrövidül, mint ahogy egyes egytagú szavakban az *á*-ból *a*, az *é*-ből *e* lesz. Így változik a hosszú hangja röviddel a *hid, rúd, úr, út* és *fű* főnevek alakjaiban is.

1. Az *i, ú, ü* a szavak egy részében mindig hosszú marad: *dísz — díszes; hús — húsa; hűs — hűst.*
2. Számos egytagú ige egyik-másik alakjában megrövidül az *i, ú, ü*: *ír — iroda; rug — rugdal; tűr — türelem.*
3. A *hid, víz, rúd, úr, út, tűz, fű* főnevek alakjaiban úgy változik a hosszú magánhangzó a röviddel, mint a *nyár* vagy a *tél* főnév megfelelő alakjaiban az *á*, illetőleg *é*.

Kevés, rossz minőségű, néhány illusztráló rajz, különösebb funkció nélkül, igénytelen kivitel.

Az egyszerű és az összetett mondat

A korosztálynak megfelelőbb rajzok, bár kivitelük nem igényes.

Amikor az óvodások iskolába kerülnek, egy év alatt megismerik a betűket. Akkor már le is tudják írni, mire gondolnak:

*Nekiünk van egy kutyánk,
nagyon szeretem.
Betűt is szeret engem.*

A betűket meg kell tanulni – leírni is, elolvasni is –, mert a betűsora nem hasonlít arra, amit leírunk velük.

Az írás története is rajzokkal, festményekkel kezdődött. Spanyolországban és Franciaországban barlangok falán ma is lehet látni az ősember festményeit.

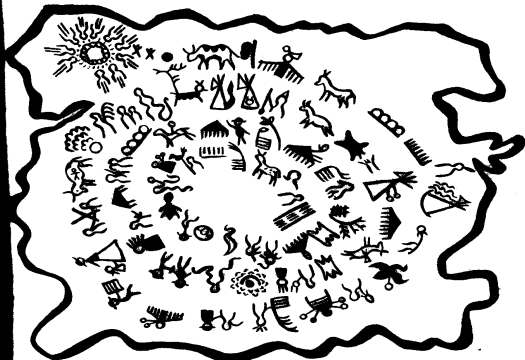

De mit jelentettek ezek a festmények? Miért festette az ősember ezeket az állatokat és vadászjeleneteket a barlang falára? Ez a legfőbb találgatható. A tudósok úgy gondolják, hogy az őskori művész kezében az ecset és a festék a varázslat eszköze volt. Festményeivel ezt mondta társainak: „Ne féljete, így lesz majd a vadászaton is. A vadászok megszerzik majd a zsákmányt ugyanúgy, ahogyan a barlang falán a nyíl belefürödik a bölény oldalába.” Így képzeljük el a barlangfestmények jelentését, de biztosan nem tudhatjuk. Az ősember gondolatait a festmények nem őrizték meg számunkra.

58

**Első állomás:
a képrás**

Rajzokkal nemcsak azt lehet kifejezni, hogy mit szeretnénk, hanem megírt történetet, hanem azt is el lehet mondani, hogy mi történt. Még száz évvel ezelőtt is éltek Észak-Amerikában olyan indiánok, akik így rajzolták le bölénybőrre a törzs életének fontosabb eseményeit:

Megértenék-e mi is ezt a rajzos krónikát? Olvassuk el egy-két megjegyzését!

Hunloparvány Sokan vízbe fulladtak. A törzsfőnök szerződést kötött. Egy bölény felöltött egy embert.

59

NY/1990/5-6.: 19.o.,

Jól tanulható szerkezetű tankönyv, a tananyag lényeges elemeit jól elkülöníti vastag betűtípussal. Több ábrák, táblázat, még több nyelvi, irodalmi példa. A szöveg tagolása itt már kezelhetőbb.

lyen szakkifejezésekkel szokták megnevezni a kommunikációs folyamatot egyes tényezőit?

A) Valamilyen híradásról, közlésről, *üzenetnek* a közvetítéséről van szó. **INFORMÁCIÓ**

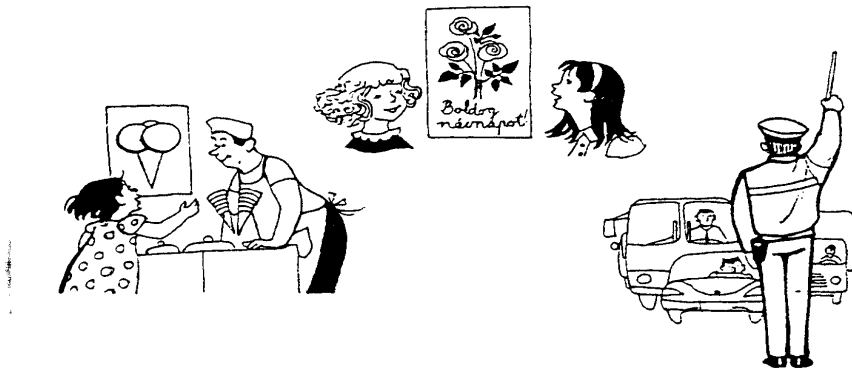
B) Az üzenet tartalmát valamilyen *jelrendszer* közvetíti. **KÓD**

C-D) Az üzenetet *valaki küldi valakinek*; ez a két szerep az információcsere során változhat. **FELADÓ
CÍMZETT**

E) Az üzenet valamilyen *közvetítő közegen* át jut el a feladótól a címzethez. **CSATORNA**

F) A feladó és a címzett *kapcsolatban* van egymással. **KAPCSOLAT**

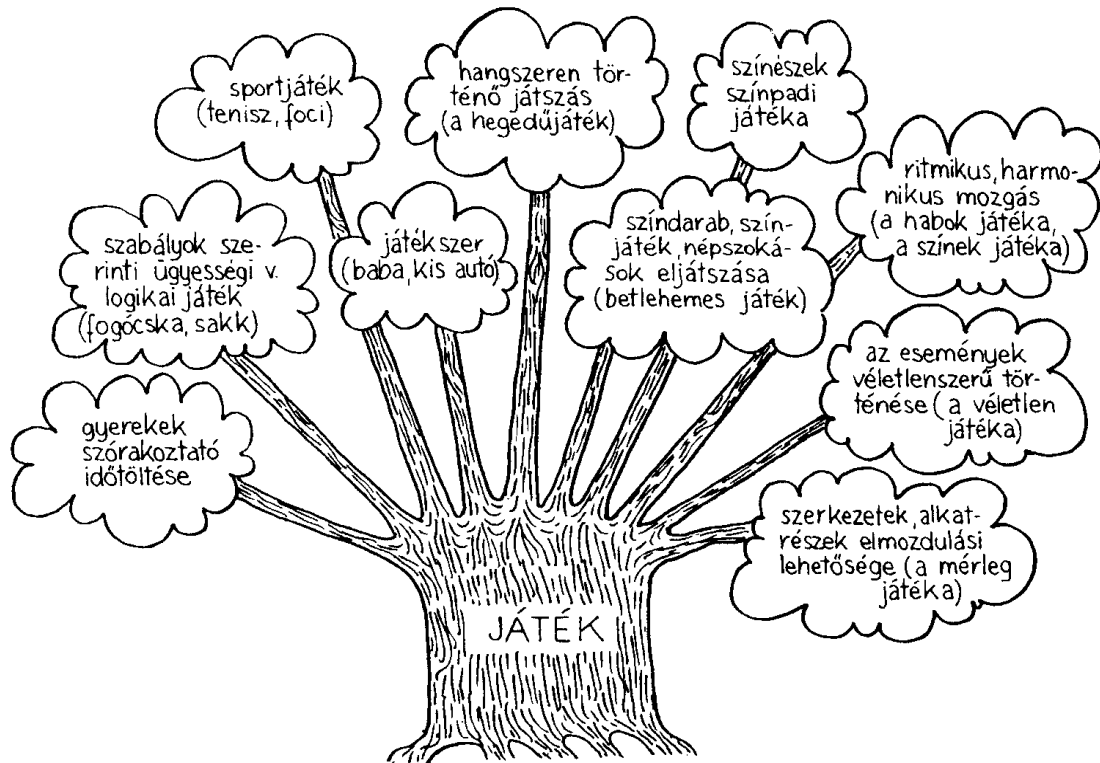
G) Az üzenet közvetítésében *a külső körülményeknek* (a valóságos környezetnek és a nyelvi környezetnek, a szövegösszefüggésnek) a hatása **KÖRÜLMÉ-
NYEK** szerepet játszik.

Vizsgáljuk meg a kommunikációs folyamat tényezőit a három le-
rajzolt helyzetben!

19

Érdekes, motiváló, rendszerező ábrák.

Jellemző tankönyvi oldalak a taníthatóság szempontjából

NY/1970/5: 67.o.

Hagyományos, sűrű szövegben közölt reprodukálást célzó kérdéssor.

Mit tanultunk a szóról?

(Összefoglalás)

Az irodalmi órákon végigkísértük János vitézt vándorútján szülőfalujától tündérorszáig. Közben megfordultunk a francia király várában, az óriások földjén, a boszorkányok barlangjában, és átkeltünk az Óperenciás-tengeren is. Együtt örültünk hősünkkel, mikor a varázserejű rózsának és az élet vizének segítségével megtalálta Iluskáját s vele a boldogságot. A juhászbojtárból tündérkirály lett: a hűség és a sok szenvedés elnyerte megérdemelt jutalmát.

1. a) Mi a szó?
b) Mit nevezünk a szó hangalakjának és jelentésének?
2. a) Hányféle jelentésük lehet a szavaknak?
b) Keressünk a fenti szövegben három egyjelentésű szót!
c) Keressünk a szövegben több jelentésű szavakat!
d) Milyen szavakat hívunk rokon értelmű szavaknak?
e) Gyűjtsünk rokon értelmű szavakat a *kísér, örül, segítség, megtalál, szenvedés és jutalom* szóhoz!
f) Hogyan mondhatnánk másképp az *óriások földjén* kifejezést?
g) Milyen szavakat nevezünk hangutánzó szavaknak?
h) Lássuk el hangutánzó jelzőkkel a *víz* szót!
3. a) Melyek a szóelemek?
b) Milyen fajtái vannak a toldalékoknak, s mi a szerepük?
c) Vizsgáljuk meg a szóelemek szempontjából a *vitézt, óriások* és *hűség* szót!
d) Mit értünk toldalékok illeszkedésén?
e) Keressünk példákat a szövegben a toldalékok illeszkedésére!
4. a) Milyen szavakat nevezünk egyszerű szavaknak, milyeneket összetetteknek?
b) Keressünk a szövegben három egyszerű és három összetett szót!
c) Írjuk le szótagokra bontva a *vándorútján, tündérorszáig, varázserejű* és *megérdemelt* szót!

Lazább szövegtükör, félövére kiemelések.

B)

1.

2.

<i>Magyar Népköztársaság</i> <i>Német Demokratikus</i> <i>Köztársaság</i>	a) <i>Zala megye</i> <i>Bartók Béla út</i> <i>Tölgyfa utca</i> <i>Piac tér</i> <i>Szilágyi Erzsébet fasor</i> <i>Erzsébet híd</i>
<i>Nemzeti Múzeum</i> <i>Építésügyi és Városfejlesztési</i> <i>Minisztérium</i>	b) <i>A beszélő köntös</i> <i>Egy estém otthon</i> <i>A fából faragott királyfi</i> <i>Birkózó fiúk</i>
<i>Esti Hírlap</i> <i>Élet és Tudomány</i> <i>Magyar Nyelvőr</i>	

A B) pontban felsorolt tulajdonnevek abban hasonlítanak egymáshoz, hogy mindegyik több szóból áll. Példáinkban a több szóból álló tulajdonnevek helyesírásának kétféle szabályát lehet megfigyelni.

1.

A több szóból álló államnevek, intézménynevek, újságcímek és folyóiratcímek mindegyik lényeges szavát nagybetűvel kezdjük. Ezekben a tulajdonnevekben csak az és kötőszót, valamint a névelőt írjuk kisbetűvel.

2.

a) A megyék és a közterületek nevében a *megye, út, utca, tér, fasor, híd* stb. szót kisbetűvel kezdjük.

b) Az irodalmi művek és más műalkotások címében csak az első szót kezdjük nagybetűvel.

Mi a különbség az a) és a b) pont szabálya között? Az irodalmi művek és más műalkotások címe – természetesen – másfajta tulajdonnév, mint az a) pontban említett földrajzi nevek; hasonló helyesírásuknak ezért más és más a magyarázata.

Példaszövegek alkalmazása, a szerző önmagának tesz fel kérdést, melyet azonnal meg is válaszol.

Eljűk meg a tyúkanyó héja történetét!

Egy szép tavaszi napon békésen kapirgált a tyúkanyó kicsibéivel a kertben. Egyszer csak megpillantott egy héját a levegőben. Megriadt.	} elbeszélő közlés- fajta (narráció)
Héja, héja, mit csinálsz?	
Tüzet rakok.	} megszólítás, kérdés
Minek a tűz?	
Vizet melegíteni.	
Minek a víz?	
Csirkét kopasztani.	
Kiéből?	
Tiedből!	} párbeszéd (dialogus)
Anya vagyok, nem hagyom!	
Istenem! Nem engedem! Kicsinyek még.	} belső beszéd (monológ)
Én szeretem az életet, a napfényt. Nem lehet személytelen, hogy elpusztítsa őket.	

A történet az elbeszélő közléséből, az anya és a héja párbeszédéből, valamint a tyúkanyó félelmét, vágyát, elhatározását megfogalmazó monológból épül föl.

Miben különbözik párbeszéd a monológtól?

A PÁRBESZÉDBEN a két szereplő (az adó és a vevő) felváltva beszél. Közvetlenül cserélik ki gondolataikat, érzéseiket. Egymás megértését *nem nyelvi jelek* is segítik:

- a szereplők közötti *térköz*, távolság: a héja közelít, a tyúkanyó menekül;
- a *mimika*: az anya riadt tekintete, a mozdulatok: a héja nagy szarnycsapásai.

A fenyegetettséget, a feszültséget a rövid, hiányosan szerkesztett mondatok érzékeltetik: *Kiéből? Tiedből!* (A kérdésbe és a válaszba beleértjük: veszek.)

A MONOLÓGBAN (a belső beszédben) a közlő, az író helyett maga a szereplő mondja el érzéseit. Ezt a szövegtípust *átélt beszédnek* is nevezik.

A diákokat közvetlenül megszólító hang, leíró nyelvtan, strukturált, de sűrű közvetítése. Ez a módszer nem könnyíti meg feltétlenül a tanítást, de tanulást sem.

Az igék helyesírásával kapcsolatban már sok szabályt megtanultál. Lapozz oda ahhoz a fejezethez, amelyben a kiejtés szerinti írásmódnak az igékre vonatkozó szabályait gyűjtöttük össze! Néhány szabályt érdemes a korábbinál részletesebben megvizsgálni.

- A *d* végű igék felszólító módú, határozott ragozású, egyes szám 2. személyű alakjaiban mind a tővégi *d*-t, mind a *-d* személyragot fel kell tüntetni: *add, tudd, küldd, kezd!*
- Ha az *s*-re, *sz*-re, *dz*-re, *z*-re végződő, jelen idejű, határozott ragozású igealakhoz *j*-vel kezdődő toldalék járul, akkor a toldalék *j* hangja kiejtésben és írásban hasonul. Ezért írjuk egyformán ezeknek az igéknek a kijelentő módú és felszólító módú alakjait:

Kijelentő módban:

játsz(ik) + -ja = játssza
edz + -jük = eddzük
mász + -játok = másszátok
vonz + -ják = vonzzák

Felszólító módban:

játszik + -j + -a = játssza!
edz + -j + -ük = eddzük!
mász + -j + -átok = másszátok!
vonz + -j + -ák = vonzzák!

- A magánhangzóra végződő igék felszólító módú alakjaiban csak egy *j*-t írunk: *lőj, lőjed, lőjön; nőj, nőjél, nőjön*. Vigyázz a *jöjj, jöjjön* és a *folyjon, folyjanak* szavak helyesírására!
- Az egyes szám 2. személyű határozott ragozású felszólító alaknak két változata van: egy hosszabb (*írd*) és egy rövidebb (*írd*). Az *s*, *sz*, *dz*, *z* és a *t* végű igék hosszabb alakjaiban a módjel miatt kettőzött tővégi mássalhangzót írunk. A rövidebb alakokban a módjel nélküli tőhöz kapcsolódik a *-d* határozott igei személyrag.

fut + -j + -ad = fussad
olvas + -j + -ad = olvassad
mász(ik) + -j + -ad = másszad
edz + -j + -ed = edzed
ráz + -j + -ad = rázzad

fut + Ø - d = fud
olvas + Ø - d = olvasd
mász(ik) + Ø - d = mászd
edz + Ø - d = edzd
ráz + Ø - d = rázd

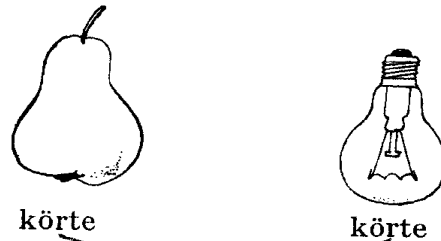
A módjel történetileg módosult alakjait írjuk a *fűtsd, tanítsd* igealakokban.

Jellemző tankönyvi oldalak az ismeretanyag mennyisége szempontjából

NY/1970/5: 52.o.

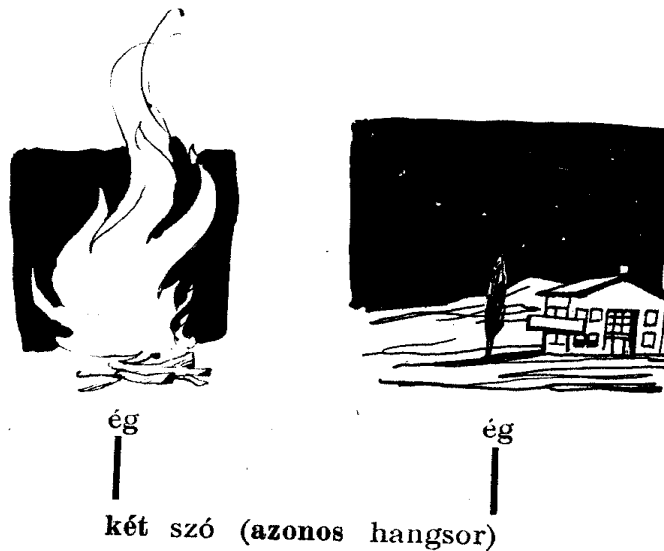
Ismeretek egyszerű, sematikus ábrán keresztül történő átadása

Ilyen a *körte* (1. 'a körtefa gyümölcse', 2. 'az ehhez hasonló formájú villanyégő'), a *keres* (1. 'kutat', 2. 'munkájával pénzt szerez') és igen sok más szavunk.

egy szó (két összefüggő jelentés)

É + g. Ez a hangsor két teljesen különböző jelentést juttat eszünkbe: az égboltot és a 'lángol' jelentésű igét. A két jelentés között semmiféle összefüggés nincs. Ezért nem is több jelentésű szóval van dolgunk. Nyelvünkben nem egy *ég* szó van két összefüggő jelentéssel, hanem két egészen más jelentő *ég* szó, amelyeknek a hangsora véletlenül megegyezik. Ilyen azonos alakú szavak az *áll* főnév (= az arc része) és az *áll* ige; a madarat jelentő *fogoly* és a rabot jelentő *fogoly* stb.

52

NY/1980/5-6: 35.o.,

Egyszerű ábrakon, kiemeléseken keresztül történő ismeretközvetítés

Mutatja az időt.

Ebben a mondatban az első és a harmadik szót két alkotórészre – két *szóelemre* – lehet szétbontani:

<i>mutat</i> + <i>ja</i>	<i>idő</i> + <i>t</i>
↓ ↓	↓ ↓
tőszó toldalék	tőszó toldalék

TŐSZÓ + TOLDALÉK = TOLDALÉKOS SZÓ

karóra falióra zsebóra
ébredtőóra villanyóra toronyóra

Az óra fajtáit ÖSSZETETT SZAVAK nevezik meg. Ezeket az összetett szavakat két szóra lehet szétbontani, vagyis *tagolni*:

<i>kar</i> + <i>óra</i>	<i>fali</i> + <i>óra</i>
↓ ↓	↓ ↓
előtag utótag	előtag utótag

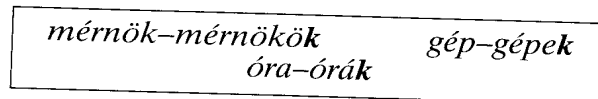
ELŐTAG + UTÓTAG = ÖSSZETETT SZÓ

Az összetett szó jelentését meg lehet magyarázni az előtag és az utótag jelentésének kapcsolatával. Például: *napfény* összetett szó (*a nap fénye*), *napló* nem összetett szó; *Sárospatak* összetett szó, *Veszprém* nem összetett szó.

Egyszerű ábrákon, kiemeléseken, keretezésen keresztül történő ismeretközvetítés

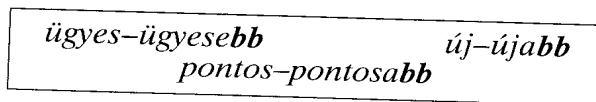
**Mit jelölnek
a jelek?**

a)

Amit főnévvel megnevezünk: egy vagy több. Ha több személyről vagy dologról beszélünk, a szótóhoz a *többes szám jelét* toldjuk hozzá.
A többes szám jele: -k.

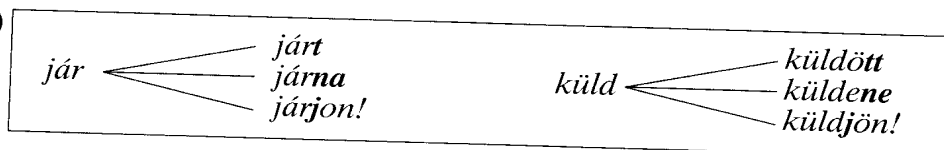
b)

Ha személyeknek vagy dolgoknak valamelyik tulajdonságát összehasonlítjuk, a tulajdonság nagyobb mértékét a melléknév *középfokával* fejezzük ki.

A középfok jele: -bb

c)

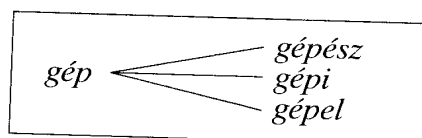
Az ige múlt idejét, feltételes módját és felszólító módját is *jelek* fejezik ki.

A múlt idő jele: -t, -tt

A feltételes mód jele: -na, -ne; -ná, -né

A felszólító mód jele: -j

**Mit képeznek
a képzők?**

Az *óra* főnévből képezhetünk egy másik főnevet, melléknevet vagy igét.

Sok példa, de nagyon sűrű szövegkép.

Milyen különbség van az *ad* – *ád* és a *fáradtság* – *fáradtság* szavak jelentése között?

Mindkettőt mondhatjuk: *ad* vagy *ád*, hiszen a két szó ugyanazt jelenti. A különbség közöttük csak az, hogy az *ád* népiesebb, régiesebb forma. Nyelvünkben nagyon sok olyan szót találunk, melyeknek ugyan több alakjuk van, de a jelentésük megegyezik. Ilyenek még a *seper* – *söpör*; *veder* – *vödör*; *mienk* – *miénk* szópárok is. Ezeknek a szavaknak az alakjában hangtani eltérést találunk, és csak használatbeli, stílusbeli különbség van közöttük. Az *ad* és a *vödör* szavak köznyelvek, míg az *ád* és a *veder* inkább tájnyelvben használatosak. Hasonló kettős alakok még: *föl* – *fel*, *lenn* – *lent*, *hátrább* – *hátrébb*, *odább* – *odébb*.

A **hasonló alakú szavak** egyik csoportjába olyan közös tőből származó szópárok tartoznak, melyeknek a tagjai között írásban is megjelenő magánhangzóbeli, mássalhangzóbeli különbség van, és a párok között csupán hangulati, használati eltérést figyelhetünk meg (*csepp-csöpp*).

A jelük: $\begin{array}{c} \mathbf{H} \\ \left. \begin{array}{l} \left. \right\} \\ \left. \right\} \end{array} \right. \mathbf{J} \\ \mathbf{H} \end{array}$

Nehéz első hallásra megértened és helyesen használnod a következő mondatokat:

*Egyelőre még nem sikerült neki egyenlőre felraknia a két kockaoszlopot.
A fáradtságos munka után leragadt a szemük a fáradtságtól.*

Az *egyelőre* – *egyenlőre* és a *fáradtság* – *fáradtság* szópárok egyes tagjainak jelentése között nemcsak alak, hanem jelentésbeli eltérés is van.

A **hasonló alakú szavak** másik csoportjába olyan közös tőből származó szópárok tartoznak, melyeknek a tagjai között nemcsak írásbeli eltérés van, hanem a szavak jelentése is különböző (*magyarul–magyarán*).

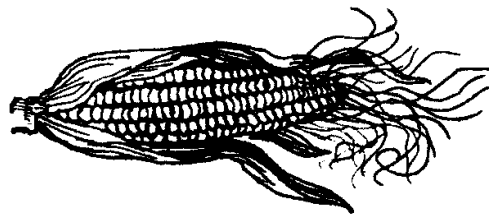
A jelük: $\begin{array}{c} \mathbf{H} - \mathbf{J} \\ \left. \right\} \\ \mathbf{H} - \mathbf{J} \end{array}$

Jellemző tankönyvi oldalak az illusztrációk alkalmazása szempontjából

NY/1970/5/ 52.o., 54.o.

Kép és szöveg közötti erősítő kapcsolat kihasználása

A rokon értelmű szavak

tengeri, kukorica

A *tengeri* és a *kukorica* szó hangalakja különbözik, de jelentésük ugyanaz.

halom

domb

hegy

Sematikus ábrák, összefüggések strukturált bemutatása

Mutatja az időt.

Ebben a mondatban az első és a harmadik szót két alkotórészre – két *szóelemre* – lehet szétbontani:

<i>mutat</i> + <i>ja</i>	<i>idő</i> + <i>t</i>
↓ ↓	↓ ↓
tőszó toldalék	tőszó toldalék

TŐSZÓ + TOLDALÉK = TOLDALÉKOS SZÓ

karóra falióra zsebóra
ébresztőóra villanyóra toronyóra

Az óra fajtáit ÖSSZETETT SZAVAK nevezik meg. Ezeket az összetett szavakat két szóra lehet szétbontani, vagyis *tagolni*:

<i>kar</i> + <i>óra</i>	<i>fali</i> + <i>óra</i>
↓ ↓	↓ ↓
előtag utótag	előtag utótag

ELŐTAG + UTÓTAG = ÖSSZETETT SZÓ

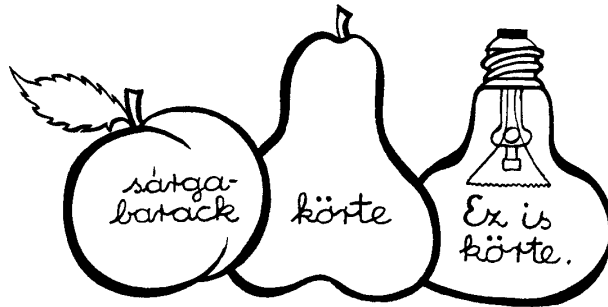
Az összetett szó jelentését meg lehet magyarázni az előtag és az utótag jelentésének kapcsolatával. Például: *napfény* összetett szó (*a nap fénye*), *napló* nem összetett szó; *Sárospatak* összetett szó, *Veszprém* nem összetett szó.

NY/1990/5-6. 61.o., 72.o.

Vizualitás rásegítő szerepe, ez a többjelentésű szavak esetében azonnal adódó megoldás.

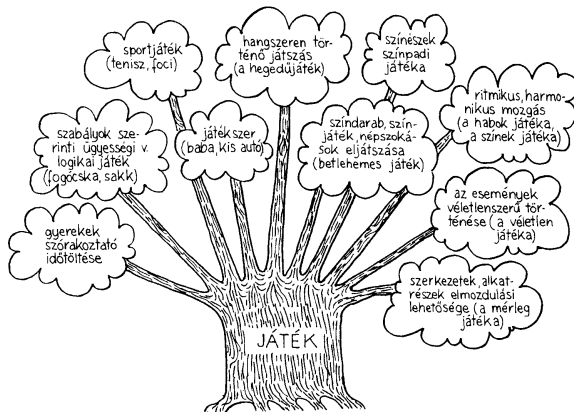
Egyjelentésű és többjelentésű szavak

Többjelentésű főnevek

NY/2000/5-6., 94.o.

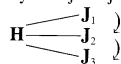
Játékos ábra és rajz, figyelemfelkeltő, motiváló.

Nemcsak a szavak, hanem a mondatok is lehetnek többjelentésűek. *Fázom.* Ez a mondat lehet egyszerű kijelentés, de kifejezhet kérést, sőt felszólítást is. Ugyanazokkal a szavakkal, mondatokkal mást és mást közhelhetünk a beszédhelyzettől függően.

A **többjelentésű szó** hangalakjához több jelentés kapcsolódik. A jelentések között mindig van összefüggés. Kimutatható az elsődleges, eredeti jelentés, amelyből újabb jelentések fejlődtek (*ablak, rengeteg*).

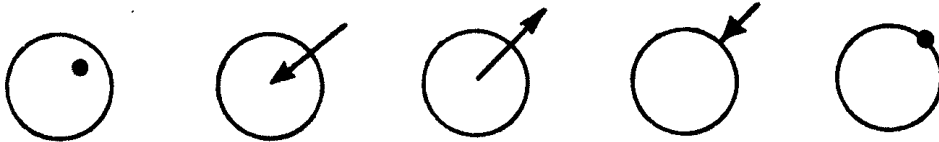
A jelölésük:

Jellemző tankönyvi oldalak a kérdések, feladatok alkalmazása szempontjából

NY/1970/5. 63.o.

3. Szerkesszünk mondatokat a *kör* főnévvel! A ragokat az alábbi ábráknak megfelelően kapcsoljuk a szótőhöz!

4. Miért nem illeszkedik a toldalék a következő szavakban?
alapít, állni, cukorért, ötkor, kapui

Feladat

Kapcsoljátok a következő ragok mély hangrendű alakját egy-egy *ly* betűre végződő többtagú szóhoz!

-tól, -nél, -hez, -nek, -vel. Írjátok a ragos szavakkal egy-egy mondatot!

Gyakoroljuk a toldalékos szavak helyesírását!

Amikor toldalékos szavakat írunk le, pontosan kell jelölnünk a szóelemeket: fel kell tüntetnünk a szó tövét és a toldalékot.

Gyakorlatok

1. Elemezzük mondatrészek szerint a következő mondatot, és magyarázzuk meg a helyesírást!

A képző megváltoztatja a szó jelentését.

2. Feleljünk írásban egy-egy szóval a következő kérdésekre!

Milyen fűtőanyaggal fejlesztünk gőzt, áramot? — Melyik állatnak a testét borítják tüskék?

3. Illesszük bele a *v*-re végződő főnév toldalékos alakját a következő mondatokba, és egészítsük ki a többi csonka szót is!

Tava... óta idő...ebbek lettünk egy é... — Dolgozatosok mindig jóked...! — Ezzel a ter... a legtöbben e...éértelenek.

4. Foglaljuk mondatokba ezeket a szópárokat!

jutok — juttok, süttök — süttök, vetek — vettek

5. Írjuk le szótagolva a következő szavakat!

apámért, sóért, ecetért, asztalig, könyves, asztalosék, méteres, ötödikén, körül

NY/1980/5-6. 29.o.

NY/1990/5-6. 65.o.

Érdeemes megnézni a *szem* és az *áll* szót az értelmező szótárban. Miből derül ki, hogy a *szem* és az *áll* közül melyik a többjelentésű szó, és melyik két szó azonos alakú?

Vannak olyan szavak, amelyeknek a hangalakja azonos, de a jelentésük között nincsen összefüggés; ezek *azonos alakú* szavak.

NY/2000/5-6. 99.o.

1. Mi a különbség a többjelentésű és az azonos alakú szavak fogalma között?
2. Gyűjts az egynyelvű szótárakból hasonló alakú szavakat! Magyarázd meg a helyes használatukat!
3. Mi a szerepük a rokon értelmű szavaknak?
4. Magyarázd meg a jelentésmező fogalmát a *könyv*, *tankönyv*, *mesekönyv*, *énekeskönyv* szavak segítségével!

